

MIOC EUGEN

**DINAMICA STRUCTURILOR DE PUTERE ÎN TIMIȘOARA ȘI ÎN FOSTUL
JUDEȚ TIMIȘ (1944-1965)
REZUMAT**

Prăbușirea regimurilor comuniste în anul 1989 a deschis cercetătorilor noi perspective în analiza unei perioade despre care, până atunci, se scria numai din prisma ideologiei oficiale.

Motivația acestei teze a fost aceea de a prezenta o perioadă frământată a istoriei României (1944-1965), centrată pe orașul Timișoara și pe zonele adiacente acestuia. Lucrarea este prima care încearcă să cuprindă, într-un tot unitar, cele mai importante **aspecte politice, sociale și economice** din **orașul Timișoara, județul Timiș-Torontal** și, tangențial, **regiunea Banat (Timișoara)** în perioada de timp mai sus menționată. Ineditul tezei constă în faptul că se bazează în proporție de 80% pe **documente de arhivă**, fiind parcurse în acest sens peste 2.000 dosare. Acestea au fost coroborate cu **presa de epocă** precum și cu **lucrările de specialitate** apărute atât înainte cât mai ales după 1989.

Izvoarele fundamentale care au servit demersului nostru sunt **documentele de arhivă** cuprinse în fondurile: Chesturii Poliției municipiului Timișoara, Comitetului regional P.C.R. Banat-Timișoara, Comitetului municipal P.C.R. Timișoara, Comitetului Antifascist German Timiș-Torontal, Comitetului Democrat Evreiesc Timișoara, Comitetului regional al Uniunii Populare Maghiare, Legiunii de jandarmi Timiș-Torontal etc.

Structura lucrării a fost determinată de necesitatea de a surprinde diferitele aspecte politice, sociale și economice care au influențat desfășurarea evenimentelor în Timișoara și zonele adiacente acesteia între 1944-1965. Cuprinsul prezintă următoarele părți:

Introducere. Considerații metodologice și istoriografice

1. Preluarea puterii în Timișoara, în județul Timiș-Torontal și în regiunea Banat de către Partidul Comunist Român (1944-1947)

I. Scurt istoric al regiunii Banat. Teritoriul și populația

II. Scurt istoric al socialismului pe teritoriul României

III. Contextul național și internațional (1944-1947)

IV. Structuri organizatorice locale ale Partidului Comunist Român

V. Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946. Legitimarea puterii comuniste

2. Grupări și partide politice necomuniste (1944-1953)

I. Partidele de opoziție, Partidul Național Liberal și Partidul Național Țărănesc și dizidențele lor

II. Partidul Social Democrat

III. Partidul Național Popular

IV. Frontul Plugarilor

V. Mișcarea Legionară în Banat

3. Minoritățile naționale din Banat și organizațiile lor politice

I. Șvabii și activitatea Comitetului Antifascist German

II. Evreii bănățeni și activitatea Comitetului Democrat Evreiesc

III. Sârbii din Banat, activitatea Uniunii Asociațiilor Culturale Democrate Slave și problema titoistă

IV. Maghiarii din Banat și activitatea Uniunii Populare Maghiare

V. Evenimentele din Ungaria din toamna anului 1956 și impactul lor asupra Timișoarei și Banatului

4. Structuri de putere centrale și locale (1948-1965)

I. Structuri de putere centrale

II. Activitatea Comisiei județene Timiș-Torontal de verificare a membrilor de partid

III. Comitetele locale de partid (județene, regionale și orășenești) ale P.C.R. (P.M.R.)

IV. Aspecte ale activității Comitetului regional P.C.R. (P.M.R.) Timișoara (Banat)

V. Aspecte ale activității Comitetului orășenesc P.M.R. Timișoara

VI. Școlile de cadre și de propagandiști

5. Structuri economice

I. Dezvoltarea industrială

II. Asaltul asupra satelor (1945-1949)

III. Colectivizarea agriculturii (1949-1962)

Concluzii

Bibliografie

Lucrarea a luat **orașul Timișoara ca punct de referință**. Aceasta a fost **capitala Banatului istoric, a județului Timiș-Torontal și apoi a regiunii Banat** în funcție de reorganizările administrativ-teritoriale. Sunt prezentate limitele geografice ale zonei bănățene în diferite perioade de timp precum și statistici ale populației pe etnii. Românii, deși minoritari în orașe, au fost majoritari în provincie începând cu secolul XVIII. Ultimul **recensământ** prezentat este cel din 1956.

Penetrarea **ideologiei socialiste** în Timișoara și Banat s-a făcut pe filiera Viena-Budapesta, la sfârșitul secolului XIX. În 1921, la intervenția Moscovei, Partidul Socialist din România s-a scindat, formându-se Partidul Comunist din România și Partidul Social Democrat. În perioada interbelică P.C.R. a fost o simplă anexă a Moscovei și Cominternului a căror ordine le-a îndeplinit întocmai. A militat pentru destrămarea României Mari și era alcătuit mai ales din alogeni. A cunoscut mai multe „lupte fracționiste” care au culminat cu „lovitura de partid” din aprilie 1944 care a dus la debarcarea secretarului general Ștefan Foriș. În 1924 P.C.R. a fost scos în ilegalitate și a rămas în această postură 20 de ani. În Banat, între anii 1942-1943, au avut loc arestări masive în rândul comuniștilor fapt ce a determinat ca activitatea acestora să fie aproape inexistentă. Încercarea de a organiza un grup de partizani în Munții Semenic în vara anului 1944 s-a soldat de asemenea cu un fiasco.

În contextul înaintării **Armatei Sovietice pe teritoriul României** în august 1944, **P.C.R.**, care **avea pe întreaga țară în jur de 1.000 membri**, a început să activeze. A fost primit ca partener de dialog de către partidele istorice, Partidul Național Țărănesc și Partidul Național Liberal. S-a adăugat P.S.D. alături de care P.C.R. a format Frontul Unic Muncitoresc. După 23 august 1944 P.C.R. a părăsit alianța cu P.N.Ț. și P.N.L. și, împreună cu P.S.D. și alte partide satelit, a format Frontul Național Democrat. Acțiunile comuniștilor spre acapararea întregii puteri în stat a fost favorizată de conjunctura internațională. La Moscova, în octombrie 1944, se împărțiseră sferile de influență în Europa iar România intrase în sfera de influență sovietică.

În **județul Timiș-Torontal**, la ieșirea din ilegalitate, **P.C.R. avea 40 membri**. După această dată rândurile sale au început să crească în mod exponențial. Practicând o demagogie abilă, P.C.R. a reușit să scoată pe străzile Timișoarei zeci de mii de oameni pentru a demonstra împotriva guvernelor Sănătescu și Rădescu și pentru a cere instaurarea unui guvern al F.N.D. S-au constituit de asemenea **Formațiile de Luptă Patriotică** care teoretic luptau împotriva „fasciștilor” dar, care practic au terorizat partidele istorice. S-au întocmit liste cu funcționari care au fost epurați pe considerentul că nu erau „democrați”. Alții, pentru a-și păstra posturile, au fost nevoiți să se înscrie în P.C.R. sau în partidele satelit ale acestuia. În toate localitățile rurale din județul Timiș-Torontal s-au înființat celule de partid și s-au schimbat primarii, notarii etc. Sunt prezentate diferite statistici cu dinamica membrilor de partid între anii 1944-1947 în județul Timiș-Torontal și în regiunea Banat.

Alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 au legalizat guvernarea P.C.R. și a partidelor satelit. Victoria la aceste alegeri a fost obținută prin fraudă. Este înfățișată detaliat campania electorală desfășurată de P.C.R. și aliații acestuia în Timișoara și în județul Timiș-Torontal. Sunt

prezentate rapoartele Legiunii de jandarmi privind pronosticul și rezultatul alegerilor în diferite localități rurale din județul Timiș-Torontal. În final se ajunge la concluzia că P.C.R. și aliații acestuia au fraudat alegerile din noiembrie 1946 cu 20-25%.

În capitolul „Partidele de opoziție...” este înfățișată o **scurtă istorie a P.N.Ț. și P.N.L.**, modul în care acestea au cooperat atât pe plan național cât și pe plan local împotriva P.C.R. și a aliaților acestuia din F.N.D. Sunt prezentate o serie de rapoarte ale Legiunii de jandarmi Timiș-Torontal despre campania electorală a acestor partide în anul 1946. Principalii susținători ai partidelor istorice în Timișoara au fost elevii și studenții dar și o parte a intelectualilor. După episodul Tămădău și scoaterea în afara legii a P.N.Ț., și asupra membrilor acestui partid din județul Timiș-Torontal s-a declanșat prigoana. Au fost numeroase arestări sub tot felul de pretexte. Cei care nu au fost arestați au fost supravegheați îndeaproape. Aceeași soartă au avut-o și membrii și simpatizanții celorlalte partide de opoziție: P.N.L.-Brătianu și P.S.D.-Titel Petrescu.

În întreaga perioadă interbelică **Partidul Social Democrat** a refuzat orice fel de colaborare cu P.C.R. În timpul celui de-al doilea război mondial însă, conjunctura externă i-a determinat pe social-democrați să formeze împreună cu comuniștii Frontul Unic Muncitoresc. Au existat însă numeroase fricțiuni în cadrul acestei alianțe și ședințele F.U.M. Timiș-Torontal demonstrează acest lucru. Sunt prezentate statistici cu membri P.S.D. pe plan local. În martie 1946 P.S.D. s-a scindat, președintele acestuia, Constantin Titel Petrescu rupându-se de comuniști și înființând P.S.D.I. Acest lucru a avut consecințe și asupra social-democraților din județul Timiș-Torontal. Unii dintre aceștia au fost arestați și reabilitați abia la sfârșitul anilor '50, când P.C.R. a început din nou să se intereseze de ei.

Partidul Național Popular a fost urmașul Uniunii Patrioților, organizație care în timpul războiului grupa „forțele democratice” care se opuneau „fasciștilor”. În 1946 U.P. s-a transformat în P.N.P. și a devenit partidul satelit al P.C.R. care grupa „intelectualitatea progresistă”. În lucrarea de față este prezentată organizarea P.N.P. la nivelul județului Timiș-Torontal, principalii lideri, statistici cu membrii acestui partid, precum și activitatea filialelor din regiune până în anul 1949 când acest partid s-a autodizolvat.

La fel ca și P.N.P., **Frontul Plugarilor** a fost un partid satelit al P.C.R. Liderul acestei formațiuni politice, Petru Groza, a fost prim-ministru o lungă perioadă de timp (1945-1952) și apoi șef al statului (1952-1958). Ca și în cazul P.N.P. este prezentată activitatea Frontului Plugarilor în județul Timiș-Torontal și mai apoi în regiunea Timișoara, principalii lideri, precum și statistici cu membrii de partid. În anul 1953 și acest partid s-a autodizolvat.

Unul dintre capitole tratează despre **evoluția foștilor membri ai Mișcării Legionare din Banat** până la mijlocul anilor '60. Între 1944-1947 P.C.R., prin glasul Anei Pauker, a încercat să-i atragă la colaborare pe unii legionari „pocăiți” deoarece se considera că aceștia sunt „revoluționari prost direcționați”. În 1948, în noua conjunctură internațională, pactul dintre P.C.R. și legionari a fost rupt. Puțini legionari s-au încadrat în P.C.R. și au activat în rândurile acestuia. Majoritatea s-au alăturat mișcării subversive anticomuniste. Rapoartele Securității din regiunea Timișoara aduc mărturie în acest sens. Legionarii bănățeni erau urmăriți și „lucrați informativ” și la începutul anilor '60.

Șvabii au reprezentat în perioada interbelică o importantă minoritate etnică în regiunea Banat dar, mai ales în județul Timiș-Torontal. Au beneficiat în timpul celui de-al doilea război mondial de autonomie, fiind aproape cu toții înregimentați în Grupul Etnic German. După 1944 au trăit o adevărată tragedie. Numai din județul Timiș-Torontal au fost deportați la muncă de reconstrucție în U.R.S.S. aproape 14.000 tineri germani. Întreaga comunitate și-a pierdut, în urma reformei agrare din 1945, casele și pământurile. S-a înființat **Comitetul Antifascist German** prin intermediul căruia P.C.R. și-a propus să-i recupereze pe „germanii democrați”. C.A.G. desfășura îndeosebi activitate culturală dar, și social-politică. Începând cu anul 1954 germanii și-au primit casele înapoi. La sfârșitul anilor '50 au început să emigreze masiv în Germania Federală și în Austria.

Pe pământurile și în casele expropriate de la șvabii din Banat au fost aduși coloniști din toate zonele țării: dobrogeni, macedoneni, ardeleni, moldoveni, basarabeni etc. Foarte puțini dintre aceștia s-au încadrat însă în contextul socio-economic al regiunii. Prin urmare, economia bănățeană a avut de suferit.

Persecutați în perioada antonesciană, **evreii** au fost atrași după 1944 la colaborare cu P.C.R. prin intermediul **Comitetului Democrat Evreiesc**. Sunt prezentate statistici cu numărul membrilor acestui partid din județul Timiș-Torontal și din regiunea Banat și cu principalii lideri. De asemenea este prezentată activitatea C.D.E. În 1948 s-a produs o scindare în rândul evreilor, datorită contextului internațional. „Sioniștii” au început să fie persecutați. C.D.E. a monopolizat scena politică evreiască din România. În contextul comunizării țării, numeroși evrei din Banat au fost afectați de măsurile etatiste promovate de regim și au ales, între 1945-1952, calea exilului în Israel sau în statele occidentale.

Sârbii bănățeni au activat încă din perioada războiului în **Frontul Antifascist al Slavilor din România**. Unii membri ai acestei formațiuni au luptat și în armata de partizani a lui Tito. În 1945, în condițiile în care o parte a sârbilor bănățeni au cerut ca Banatul românesc să fie alipit Iugoslaviei,

F.A.S.R. a fost desființat și s-a înființat **Uniunea Asociațiilor Culturale Democrate Slave din România** care nu mai avea statut de partid politic ci se ocupa mai mult cu activități culturale. U.A.C.D.S.R. era cu totul subordonată P.C.R. În 1948, în contextul conflictului dintre Tito și Stalin, a început și în Banat „vânătoarea de titoiști”. Sunt date exemple locale în acest sens. Este prezentată și activitatea U.A.C.D.S.R. până în anul 1953 când a fost desființată. Adepții lui Tito din Banat au fost implicați și condamnați în procese publice la București și la Timișoara în 1950 și 1951. În 1951, în condițiile în care un conflict sovieto-iugoslav era iminent, s-a produs **deportarea în Bărăgan**. Au fost deportați etnici sârbi din Banat dar și români, germani, coloniști, țărani înstăriți etc., toți cei care erau considerați potențiali opozanți ai regimului comunist. În 1955, în urma ameliorării relațiilor dintre U.R.S.S. și Iugoslavia, cei deportați au putut să revină la casele lor.

Maghiarii din Banat au activat după 1945, în masă, în cadrul **Uniunii Populare Maghiare**, partid satelit al P.C.R. Sunt prezentate statistici cu membrii U.P.M. din județul Timiș-Torontal și din regiunea Timișoara, caracterizări ai principalilor lideri locali și activitatea U.P.M. până în 1953, când organizația a fost desființată. U.P.M. avea ca scop principal combaterea șovinismului în rândul populației maghiare și înfrățirea acesteia cu românii și cu celelalte naționalități conlocuitoare. De asemenea, activiștii U.P.M. trebuiau să-și mobilizeze conaționalii la construirea socialismului în România.

Ca o consecință a **revoluției maghiare din 1956**, la Timișoara s-au declanșat **manifestații populare anticomuniste**. Sunt prezentate pe scurt evenimentele din Ungaria din toamna lui 1956 precum și impactul lor asupra Timișoarei și Banatului: revoltele studențești, arestările, procesele manifestaților, starea de spirit a populației etc.

Între 1948-1965 **Partidul Muncitoresc Român** în frunte cu liderii săi a condus România în mod autocratic. Teoretic, funcționa sistemul democratic, iar cei de la conducere erau aleși în urma unor scrutine electorale care se bucurau de libertate. În realitate însă, în condițiile inexistenței opoziției, aceste alegeri aveau caracter plebiscitar. Aceiași oameni au rămas la conducerea P.M.R. și a României vreme de 20 de ani. Atunci când se produceau schimbări, ele erau determinate nu de voința populară ci de luptele interne de la vârful P.M.R. Aceste lupte erau de obicei arbitrate de Moscova. Sunt prezentate **structurile centrale de putere ale P.M.R.: Comitetul Central, Biroul Politic, Biroul Organizatoric, Secretariatul**, precum și modul lor de funcționare. Sunt prezentați **principalii lideri ai P.C.R. (P.M.R.)** precum și **luptele pentru putere** din cadrul partidului: eliminarea „naționalistului” Lucrețiu Pătrășcanu în 1948; eliminarea „grupului antipartinic” Pauker-

Luca-Georgescu în 1952; eliminarea lui Iosif Chișinevschi și Miron Constantinescu în 1957 etc. Prezentarea evenimentelor continuă cu fricțiunile dintre România și U.R.S.S. în cadrul C.A.E.R., Declarația din aprilie 1964, moartea lui Gheorghiu-Dej și preluarea puterii de către Nicolae Ceaușescu.

La sfârșitul anului 1948 s-a declanșat **acțiunea de verificare a membrilor P.M.R.** Cu această ocazie aproape o treime din foștii membri au fost epurați pe diferite considerente, politice sau de altă natură. Rândurile P.M.R. au început să crească din nou abia în 1955. Este prezentat, cu statistici, modul în care a fost efectuată această verificare de către Comisia județeană Timiș-Torontal precum și modul în care a fost continuată, după 1950, de către Colegiul de Partid Timișoara.

Toți cei care doreau să ocupe o funcție pe linie de partid sau de stat trebuiau să aprobe o școală de partid. **Școlile de partid** puteau dura de la 3 la 6 luni pe plan local și până la Academia „Ștefan Gheorghiu”, cu durata studiilor de 2-3 ani. Cu cât un activist aprobea o școală de partid mai înaltă, cu atât putea promova mai mult în funcții de răspundere. Nu contau studiile la stat dar, conta originea socială „sănătoasă”, devotamentul față de partid, obediența etc. Sunt prezentate cu statistici evoluția școlilor de partid pe plan local, în regiunea Timișoara.

În capitolul „Comitetele locale de partid...” sunt prezentate structurile locale ale P.M.R. în teritoriu: **scopul și activitatea comitetelor județene, regionale și orășenești de partid.** Acestea aveau rolul de a transpune în teritoriu hotărârile și indicațiile primite de la Comitetul Central. Primul secretar regional, județean sau orășenesc superviza întreaga activitate a zonei de care răspundea: economică, politică, socială, culturală, sportivă, organizatorică etc. Sunt prezentate statistici cu dinamica membrilor P.C.R. (P.M.R.) în județul Timiș-Torontal, orașul Timișoara și regiunea Timișoara (Banat) între 1945-1965 pe profesii, etnii, sexe, partidele din care au făcut parte în trecut etc.

În capitolul „Aspecte ale activității Comitetului regional P.C.R. (P.M.R.) Timișoara (Banat)” sunt înfățișate, cu exemple concrete, **ședințe ale Comitetului regional P.M.R. Timișoara** și modul în care se luau deciziile în cadrul acestora. Sunt de asemenea prezentați, primii secretari regionali, membrii Biroului Comitetului regional, membrii comitetului etc. între 1945-1965.

Aspecte identice au fost prezentate în cazul **activității Comitetului orășenesc P.M.R. Timișoara** între anii 1950-1965.

Capitolul „Dezvoltarea industrială” prezintă pe scurt dezvoltarea economică a României până în 1945 apoi se focalizează pe **dezvoltarea economică a regiunii Banat** între 1945-1965. Județul

Timiș-Torontal era în 1945 unul dintre cele mai dezvoltate din țară. Economia județului, ca de altfel a întregii țări, a cunoscut un recul dramatic între 1945-1950, fapt ce s-a răsfrânt asupra nivelului de trai al populației. Este prezentat impactul pe care l-au avut cele două reforme monetare asupra populației bănățene. Revirimentul economic s-a produs lent. Abia la începutul anilor '60 nivelul de trai al populației a început să crească. În cele din urmă **producția industrială** globală a regiunii a crescut de 3-4 ori față de anul 1948. Această dezvoltare prezenta însă numeroase disfuncționalități: se crease o birocrăție parazită, aprovizionarea cu materii prime și materiale a întreprinderilor lăsa mult de dorit, se făcea o imensă risipă și se rebutau numeroase produse, se efectuau numeroase ore suplimentare și se lucra „în salturi” etc. Toate acestea sunt reliefate cu exemple concrete luate din documentele de partid de epocă.

În 1945 aproape 80% din populația României locuia în mediul rural. **Țăranii** erau deosebit de **tradiționaliști și reticenți la schimbări**. Între 1945-1949 comuniștii au asaltat încontinuu lumea satului bănățean. La început, pentru a-i atrage pe țărani de parte regimului, s-a efectuat **reforma agrară**. Țăranii nu au putut însă să beneficieze de pământul dobândit deoarece imediat li s-au blocat recoltele și li s-au impus **cotele obligatorii**. Acest lucru a dus la o sărăcire dramatică a țăranului bănățean. Producția cerealieră a scăzut la jumătate față de perioada interbelică, iar șeptelul de animale s-a redus la o treime. Se prezintă în acest sens exemple concrete cu statistici.

A urmat între 1949-1962 **colectivizarea agriculturii** în regiunea Timișoara. S-a început cu comasările terenurilor și cu înființarea primelor G.A.C.-uri. La început acestea mergeau foarte rău astfel încât unii colectiviști au ajuns să flămânzească. Se prezintă exemple concrete în acest sens. Sunt înfățișate apoi rapoarte ale îndrumătorilor trimiși la sate. Este reliefată dinamica G.A.C.-urilor din regiune între 1949-1962. Sunt prezentate metodele coercitive aplicate împotriva țăranilor recalitranti, a celor care încercau să se sustragă de la predarea cotelor obligatorii sau care refuzau să se înscrie în colectiv. Acțiunea de colectivizare a mers greu. Până în 1957 doar o treime din suprafața regiunii era colectivizată. Între 1957-1958 aceasta a crescut la două treimi. Țăranii au fost amăgiți să se înscrie în întovărășiri, apoi acestea au fost transformate în G.A.C.-uri. Abia la începutul anilor '60, după 15 ani de regim comunist, situația a început să se îmbunătățească și în agricultură și nivelul de trai al țăranilor a început să crească.

Perioada 1944-1965 a fost marcată în Timișoara și în zonele adiacente acesteia, ca de altfel în întreaga țară, de ascensiunea și mai apoi consolidarea puterii P.C.R. Până în 1947 inclusiv, a fost o perioadă de tranziție. După această dată partidele de opoziție au dispărut de pe scena politică

românească. La începutul lui 1953 încă supraviețuiau așa numitele „organizații de masă”, partide aliante ale comuniștilor. Apoi, acestea s-au autodizolvat și puterea a fost concentrată în mâna partidului unic. Minoritățile naționale din Banat, germanii, sârbii, evreii, maghiarii, au avut de suferit, în mai mare sau mai mică măsură, în perioada regimului comunist. Economia bănățeană a cunoscut un recul dramatic între 1945-1950 apoi o revenire lentă până la începutul anilor '60. Ea a fost marcată de industrializarea forțată și de colectivizarea agriculturii. Toate aceste transformări s-au răsfrânt în mod dramatic asupra nivelului de trai al populației.